

СЪДЕБНА ВЛАСТ

Съдебната власт е независима държавна власт, която осъществява правосъдието в република България. Тя е призвана да защитава правата и законните интереси на гражданите, юридическите лица и държавата, при спазване на принципа за равенство пред закона и пълна забрана на неравностойното третиране, въз основа на раса, народност, етническа и политическа принадлежност, пол, религия, произход, образование, обществено положение или имуществено състояние.

Съдебната власт включва съд, прокуратура и следствени органи. Звената на съдебната власт следва да изпълняват функциите си безпристрастно. При постановяване на своите актове съдиите, прокурорите и следователите са длъжни да се основават само на закона и на събраните по делото доказателства.

ОРГАНИ В СИСТЕМАТА НА СЪДЕБНАТА ВЛАСТ

ВИСШ СЪДЕБЕН СЪВЕТ

Висшият съдебен съвет (ВСС) е висш административен орган на съдебната власт, установен от Конституцията на Република България. Той е постоянно действащ орган, който представлява съдебната власт и осигурява нейната независимост. ВСС определя състава и организацията на работа на съдебната власт и осъществява управление на дейността ѝ, без да засяга независимостта на нейните органи. В правомощията на съвета е да назначава, повишава или премества от длъжност съдиите, прокурорите и следователите; да налага дисциплинарни наказания понижаване и освобождаване от длъжност на магистратите; да приема проекта за бюджет на съдебната власт и т.н.

ВСС се състои от двадесет и пет членове - юристи с високи професионални и нравствени качества, които имат най-малко петнадесет години юридически стаж. Председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор са по право негови членове. Заседанията на Висшия съдебен съвет се председателстват от **министъра на правосъдието**, който не участва в гласуването на решения.

СЪДИЛИЩА

Съдилищата са държавни органи, на които са възложени правораздавателните функции по граждански, наказателни и административни дела. Съдилищата са длъжни да прилагат законите точно и еднакво спрямо всички, като осигуряват равенство и условия за състезателност на страните в съдебния процес. Съдебното производство цели установяването на истината, а разглеждането на делата във всички съдилища е публично, освен в предвидените от закона случаи.

Правораздаването в република България се осъществява от Върховния касационен съд, Върховния административен съд, апелативни, окръжни, административни, военни и районни съдилища.

Броя на съдилищата, съдебните райони и седалища се определят от Висшия съдебен съвет. В настоящия момент в страната функционират 6 апелативни съдилища (в София, Велико Търново, Бургас, Варна, Пловдив и Военно апелативен съд), 28 окръжни съдилища, 28 административни съдилища, 113 районни съдилища, 5 военни съдилища и Софийски градски съд, който е със статут на окръжен.

На съдилищата са подведомствени граждански, наказателни и административни дела. Съдебното производство по граждански и наказателни дела е триинстанционно - първоинстанционно, въззивно и касационно, освен ако в закон е предвидено друго, а производството по административни дела е двуинстанционно - първоинстанционно и касационно.

ТРЕТА ИНСТАНЦИЯ Касационна	ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД	ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД	ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД
ВТОРА ИНСТАНЦИЯ ВЪЗЗИВНА	ОКРЪЖЕН СЪД	АПЕЛАТИВЕН СЪД	ВОЕННО- АПЕЛАТИВЕН СЪД
ПЪРВА ИНСТАНЦИЯ	РАЙОНЕН СЪД	ОКРЪЖЕН СЪД	ВОЕНЕН СЪД

Производство по граждански и наказателни дела

ВАС

Административен съд

Административен съд

Районен съд

Административен орган

**Административно-
наказателен орган**

Производство по административни дела

*Производство по наказателни дела от
административен характер*

Върховен касационен съд

Върховният касационен съд е висшата съдебна инстанция по наказателни и граждански дела. Неговата юрисдикция се разпростира върху цялата територия на Република България, а седалището му е в София.

Върховният касационен съд разглежда жалби и протести срещу актове на апелативните и окръжните съдилища, когато същите са действали като въззивна инстанция.

Върховен административен съд

Върховният административен съд осъществява върховен съдебен надзор за точно и еднакво прилагане на законите в административното правораздаване и се произнася по спорове за законосъобразността на подзаконовни нормативни актове.

Върховният административен съд разглежда жалби и протести срещу актове на Министерския съвет, министър-председателя, неговите заместници и останалите, министри, актове на Висшия съдебен съвет, на Българската народна банка, както и други актове, посочени в закон. ВАС проверява като касационна инстанция съдебни актове, постановени по административни дела и разглежда молби за отмяна на влезли в сила съдебни решения по административни дела.

Апелативни съдилища

Апелативните съдилища разглеждат делата, образувани по жалби и протести срещу първоинстанционните актове на окръжните съдилища в техните съдебни райони, а Военно-апелативният съд разглежда делата, образувани по жалби и протести срещу актове на военните съдилища от цялата страна.

Апелативният съд заседава в състав от трима съдии, освен ако със закон е предвидено друго.

Окръжни съдилища

Окръжните съдилища функционират като първо- и второинстанционни правораздавателни органи. Те разглеждат като първа инстанция наказателни дела за по-тежки престъпления - убийства; причинена смърт при пътнотранспортно произшествия; подкуп; организиране, ръководене и участие в престъпна група; произвеждане преработване, придобиване и държане на наркотични вещества с цел разпространение и др. На окръжния съд като първа инстанция са подсъдни граждански дела за осиновяване, поставяне под запрещение, за установяване или оспорване на произход, търговски спорове, иски за собственост и други вещни права върху имот с цена на иска над 50 000 лв. и др. дела определени със закон. Пред тях като въззивна инстанция се разглеждат и дела, образувани по жалби и протести против съдебни актове на районните съдилища.

Окръжните съдилища разглеждат първоинстанционните граждански дела в състав от един съдия, а първоинстанционните наказателни – в състав от един съдия, един съдия и двама съдебни заседатели или двама съдии и трима съдебни заседатели, в зависимост

от наказанието предвидено за съответното престъпление. Когато се разглеждат въззивни дела, съдебният състав включва трима съдии, един от които може да бъде младши съдия.

Административни съдилища

На административните съдилища като първа инстанция са подсъдни всички административни дела, освен тези, които със закон са определени като подсъдни на Върховния административен съд. Седалищата и съдебните им райони съвпадат с тези на окръжните съдилища.

Административните дела се разглеждат в състав от един съдия, а в случаите, когато разглеждат административно-наказателни дела като касационна инстанция, съдебните състави включват трима съдии.

Военни съдилища

Военните съдилища са приравнени на окръжните. Те разглеждат като първа инстанция наказателни дела за престъпления, извършени от: военнослужещи по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България; от генерали, офицери и лица от сержантския редовия състав от други министерства и ведомства; от гражданските лица на служба в Министерството на отбраната, в Българската армия, в МВР, в Националната служба за охрана и в Националната разузнавателна служба – извършени при или по повод изпълнение на службата им.

Делата, решени от 5-те военни съдилища – в София, Пловдив, Сливен, Плевен и Варна, се разглеждат като въззивна инстанция от Военно-апелативния съд, а като касационна инстанция – от Върховния касационен съд.

Районни съдилища

Районните съдилища са основните първоинстанционни правораздавателни органи в Република България. На тях са подсъдни всички дела освен тези, които със закон са подсъдни на друг съд. Районните съдилища разглеждат наказателни дела за кражби, грабеж, изнасилване, транспортни престъпления, документни престъпления, придобиване и държане на наркотични вещества и др., а също и граждански дела по Семейния кодекс, трудови спорове, делба на недвижимо имущество и т.н.

Районните съдилища разглеждат гражданските дела в състав от един съдия, а наказателните – еднолично от съдия или в състав от съдия и двама съдебни заседатели.

Актовете на районните съдилища подлежат на обжалване пред окръжните съдилища.

СЪДЕБНИ ЗАСЕДАТЕЛИ

В определени от закона случаи, в състава на съда, който разглежда дадено дело като първа инстанция, участват и съдебни заседатели. Те се

включват в съдебните състави при разглеждането на някои наказателни дела и на граждански дела за лишаване от родителски права. Съдебните заседатели имат еднакви права и задължения със съдиите.

Съдебен заседател може да бъде всеки дееспособен български гражданин, който е навършил 21 години, но не е навършил 70 години към момента на определянето му за такъв, ползва се с добро име в обществото и не е осъждан за умишлено престъпление, независимо дали е реабилитиран.

Заседателите се предлагат от общинските съвети и се назначават от общото събрание на съдиите от съответния окръжен съд, когато се касае за заседатели в районните съдилища или от общото събрание на съдиите в апелативния съд – за заседатели в окръжните съдилища.

Съдебните заседатели обикновено са лица без юридическо образование и участието им в процеса на правораздаване е предвидено, за да се гарантира за неговата справедливост. Целта е те да допринесат с житейския си опит и познания за по-правилната преценка на обстоятелствата по дадено дело.

Съдебните заседатели имат право на глас при решаването на всички въпроси, които се поставят в хода процеса. Те имат еднакво участие наред със съдиите, както при произнасяне относно вината на подсъдимия, така и по отношение на наказанието, което да бъде наложено при евентуална осъдителна присъда.

Мандатът на съдебните заседатели е пет години.

СЪДЕБНИ ЗАСЕДАНИЯ

Съдилищата разглеждат делата в открити съдебни заседания. Публичността на съдебния процес може да бъде ограничавана само със закон. Във всички случаи присъдата се обявява публично.

Съдиите са длъжни да обявят актовете си по установените със закон ред и срок.

Заседанията се провеждат в съдебната сграда по седалището на съда. В изключителни случаи със съгласието на председателя на съда съдебният състав може да реши да проведе съдебното заседание в друга сграда.

Съдиите и прокурорите заседават в тоги. Военните съдии, военните прокурори и военните следователи работят във военна униформа.

Председател на състава на съда е най-старшият съдия измежду членовете му. Той ръководи съдебното заседание, следи за реда в съдебната зала и може да санкционира нарушителите по реда, предвиден в процесуалния закон.

Разпорежданията на председателя на състава са задължителни за всички присъстващи в съдебната зала. Те могат да се отменят от състава на съда.

ПРОКУРАТУРА

Съгласно Конституцията на Република България прокуратурата следи за спазване на законността като: ръководи разследването; привлича към отговорност лицата, които са извършили престъпления; упражнява надзор при изпълнение на наказателните и други принудителни мерки; предприема действия за отмяна на незаконосъобразни актове; в предвидените със закон случаи участва в граждански и административни дела.

Функциите на прокурора в наказателното производство са да повдига и поддържа обвинението за престъпления от общ характер. В изпълнение на тази задача той:

- ръководи разследването и осъществява постоянен надзор за законосъобразното му и своевременно провеждане като наблюдаващ прокурор;

- може да извършва разследване и други процесуални действия;
- участва в съдебното производство като държавен обвинител;
- взема мерки за отстраняване на допуснатите закононарушения и упражнява надзор за законност при изпълнение на принудителните мерки.

Структурата на прокуратурата е в съответствие с тази на съдилищата. В страната функционират районни прокуратури; окръжни прокуратури, в състава на които са окръжните следствени отдели; военно-окръжни прокуратури; апелативни прокуратури; военно-апелативна прокуратура, Върховна касационна и Върховна административна прокуратура.

Прокуратурата е единна и централизирана. Всички прокурори и следователи са подчинени на главния прокурор. Всеки прокурор е подчинен на съответния по-горестоящ по длъжност, а всички прокурори и следователи са подчинени на административния ръководител на съответната прокуратура.

При изпълнение на предвидените в закона функции прокурорът може:

- да изисква документи, сведения, обяснения, експертни мнения и други материали;

- лично да извършва проверки;

- да възлага на съответните органи при данни за престъпления или за незаконосъобразни актове и действия да извършват проверки и ревизии в определен от него срок, като му представят заключения, а при поискване - и всички материали;

- да призовава граждани или упълномощени представители на юридически лица, като при неявяването им без уважителни причини може да разпорежи принудително довеждане;

- да изпраща материалите на компетентния орган, когато установи, че има основание за търсене на отговорност или за прилагане на принудителни административни мерки, които не може да осъществи лично;

- да прилага предвидените от закона мерки при наличие на данни, че може да бъде извършено престъпление от общ характер или друго закононарушение.

Разпорежданията на прокурора, издадени в съответствие с неговата компетентност и закона, са задължителни за държавните органи, длъжностните лица, юридическите лица и гражданите.

Държавните органи, юридическите лица и длъжностните лица са длъжни да оказват съдействие на прокурора при изпълнение на правомощията му и да му осигуряват достъп до съответните помещения и места.

СЛЕДСТВЕНИ ОРГАНИ В СТРУКТУРАТА НА ПРОКУРАТУРАТА

Следствените органи осъществяват разследване по наказателни дела в случаите, предвидени в закон. Следствени органи са Националната следствена служба и окръжните следствени отдели в окръжните прокуратури.

Следователите в окръжните следствени отдели в окръжните прокуратури осъществяват разследване по дела, възложени им от административния ръководител на окръжната прокуратура. В Националната следствена служба има специализирани отдели за разследване по дела с особена фактическа и правна сложност, по дела за престъпления, извършени в чужбина, по искания за правна помощ, както и за разследване в други случаи, предвидени със закон.

Разпорежданията на следователите във връзка с разследването са задължителни за всички държавни органи, юридически лица и граждани.